

**РАЗКРИВАНЕ НА ЕВОЛЮЦИОННИЯ ДИСКУРС
В ПОЕТИЧНОТО НАСЛЕДСТВО
НА ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ –
МИКРОСТРУКТУРИ И МАКРОСТРУКТУРИ
(Към въпроса за ценностния геном на езика на народните будители)**

(По случай 200 години от рождението на националния революционер, пряк участник, стратег и ръководител на революционните борби през епохата на Българското национално възраждане, воевода, идеолог, военачалник, демократ, издател, писател, публицист, етнограф, географ, историк, историограф, етимолог)

**Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
Проф. д.п.н. Александра Куманова
Ас. д-р Николай Василев**

*В начало беше Словото,
и Словото беше у Бога,
и Бог беше Словото.*

Св. Йоан Богослов. 1:1

*Мечтател безумен, образ невъзможен,
на тъмна епоха син бодър, тревожен,
Раковски, ти дремеш под бурена гъст,
из който поглежда полусчупен кръст.*

Иван Вазов. „Раковски”

ПОСТАНОВКА

Подходите на българската историография към живота и делото на **ГЕОРГИ СТОЙКОВ/САВА РАКОВСКИ** (1821-1867) [1] (*Ил. 1, 2*) винаги са експонирани и някаква странна смесица от **открито преклонение** пред фантазията и извънмерния патриотизъм [2] на автора на „**ГОРСКИ ПЪТНИК**”. **Повествователен спев: Ум царува, ум робува”** (1857-1858) [3] (*Ил. 3*) и също толкова **открито неразбиране** на този литературен образец от неговото творческо наследство...

Някаква тъмна следа от преекспониран във времето лингвистичен естетизъм хвърля сянка върху същността на един от строителите на възрожденската поезика.

Тръгвайки от обективни факти – литературният език на Георги С. Раковски в „**ГОРСКИ ПЪТНИК**” наистина е със „**силна тенденция към архаизиране на старобългарска основа** [4], – най-често се стига до уж субективни заключения, чиято „истинност” задължително покрива самопреценката на самия Георги С. Раковски: „*Аз зная добре, че ще ви се стори малко странен моят стил. Но с времето той ще се изясни, оглади и пречисти. Всяко начало е несъвършено и недостатъчно*”.

ПРЕДМЕТАТ на това изследване е търсене на **надредни комуникативни факти в микро- и макроструктурата на „Горски пътник”**.

Вглеждането само във вторичните характеристики на художествения стил (*напр.: звукописни техники, метафори, метонимии, епитети...*), само в темата, сюжета или литературните герои дискредитира **ОБЕКТА** на изследването („**Горски пътник**”), тъй като не дава представа за дълбочината и сложността на художествено-естетическия проблем...

За да функционира пълноценно във въображението на читателя, **ЦЕЛТА** на изследването е **интерпретацията на поемата да бъде издигната до нивото на (П.1.) ЕВОЛЮЦИОНЕН ДИСКУРС** от историята на Българското национално възраждане.

ЗАДАЧАТА е да докажем чрез панорамно разгръщане на определени художествени микро- и макроструктури, че тази (П.2.) **СУБЕКТИВНА ЧОВЕШКА АНТИНОМИЯ**, наречена от Георги С. Раковски „**ГОРСКИ ПЪТНИК**”. **Повествователен спев: Ум царува, ум робува”**, съществува преди всичко като неотменим документ от панорамата на създателите и пазителите на българския книжовен език и българското изящно слово от втората половина на XVIII в.: **Кирил Пейчинович** (1770-1865), **Неофит Бозвели** (1785-1848), **Васил Априлов** (1789-1847), **Константин Фотинов** (1790-1858), **Неофит Рилски** (1793-1881), **Петър Берон** (1799-1871), **Гаврил Кръстевич** (1813-1910), **Иван Богоров** (1818-1892), **Никола Михайловски** (1818-1892), **Иван Момчилов** (1819-1869), **Добри Чинтулов** (1822-1886), **Найден Геров** (1823-1900), **Никола Козлев** (1824-1902), **Петко Р. Славейков** (1827-1895), **Йоаким Груев** (1828-1912)...

Синтезът на изследването е достигнат на базата на информационна картина, поднесена във вид на цялостна концепция за литературата и езика чрез фиксирания тук информационен фонд от произведения на българското изаячно слово.

Инструментариумът за достигане до този синтез е теоретическата и методологическата постановка на **концепцията за информационната среда** (С. Денчев) [5], която позволява да се проникне още по-дълбоко в структурата на предмета на изследването, защото именно тази концепция дава възможност да се обхванат в системно цяло:

1) съществуващите **художествени текстове**, установими в хода на историческия и културния процес, на които може да бъде погледнато и като на естествено възникващ интегрален **информационен фонд**:

2) **художествените средства**, организиращи този информационен фонд, могат да бъдат представени като **уникална информационна технология**, поддържаща статута на хуманитарните идеи в културното пространство;

3) **гледниците, посланията, императивите и позициите**, генерирани и фиксирани чрез **филигранната структура на изаящото слово**, могат да бъдат осмислени и като **непрекъснато възникващи интеракции във времето и пространството**.

Максимално обобщеният анализ поражда различни по плътност представи за **(I.) ФРАГМЕНТАЦИЯ** и **(II.) ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ** на художествено единство между форма и съдържание и изгражда **МЕТОДА** на интерпретация: **структуриране на аналитична информационна решетка посредством аргументативни техники**.

Стремещт ни към постигане на максимално обобщен възглед за времето и пространството във (!) и извън текста, внушенията, породените чувства и вълнения, както и конкретните мотиви за създаването на поемата, формират антропологична метафора за **ЖИВА ЧОВЕШКА ПУЛСАЦИЯ**, която твори **ЖИВА ЧОВЕШКА ЕНЕРГИЯ**...

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ

Фрагментарен преглед, при който е извършена нарочна компресия на структурообразуващи художествени елементи, формира обективна представа за наличие на оригинална **(I.1.) МИКРОСТРУКТУРА** и **(I.2.) МАКРОСТРУКТУРА** в „**ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува**”...

I.1. МИКРОСТРУКТУРА

(*метафори, метонимии, сингуларизации, синекдоха, епитети, сравнение, символи, алитерация, асонанс, анафора, рими, риторично възклицание, риторичен въпрос, синтактичен хипероним, олицетворение, синтактичен паралелизъм, оксиморон, анжамбман, афоризъм, бягащо изречение...*)

I.1.1. Метафори – напр.: „*равно плешиво поле*”, „*видяхме мила горска добрина*”, „*диви завои*”...

I.1.2. Метонимии – напр.: „*там кръвопиец бе съзидал/ турско теке, мръсно бесовище*”, „*милостива ръка ме възпитала*”...

I.1.3. Сингуларизации с инверсия – „*Ханска зла порода татарска/ владее нашето бедно село./ със злоба свирепа, зверска, бесовска/ разплаква мало и големо!* (24:4) [6], „*Но турчин без неправда не бива./ калугер без лъжа, притворност,/ с лукавство грък неверен успява,/ дадена е чифуту завист!*” (52:3)...

I.1.4. Синекдоха – напр.: „*Име султанско зверовете носят!/ Безчовечни дела безбожни/ с неогранична власт те творят,/ от цариградски двор непроверени!*” (24:5)

I.1.5. Епитети – напр.: „*със злобна, свирепа, зверска, бесовска*”, „*красиви, зелени, къдрени липи*”, „*листокитна гора*”, „*сладкогласни славеи*”, „*цветопокрити поленки*”, „*веселовидни долини*”...

I.1.6. Сравнение – напр.: „*като гълъбица от клетка излетя*”...

I.1.7. Символи – напр.: *гората, кръстът, птичето (кукувицата), соколът*...

I.1.8. Алитерация – напр.: „*момци, девици, цвети берат*”...

I.1.9. Асонанс – напр.: „*в хълми, ратища, в планини хладни*”...

I.1.10. Анафора – напр.: „*Тайна остана горското вървище –/ ни знаменитият студен кладенец,/ ни старото чудно стрелбище,/ – за да не намерят нашия пряпорец!*” (64:4)...

I.1.11. Рими – суфиксално еднотипни, най-често кръстосани краестишни конструкции, които при комбинация постигат или съзвучност, или надстройват текста с допълнително съдържание, тъй като могат да съществуват и като самостоятелни семантични ядра – напр.: „*едничка : миличка*”; „*звезда : беда*”; „*сестрица : девица*”; „*скверност : невинност*”; „*утеха : бяха*”...

I.1.12. Риторично възклицание – напр.: „Хей, обичам в гора да ходя/ с върна сговорна мила дружина;/ млади юнаци славно да водя,/ българи храбри към наша родина!” (10:1)...

I.1.13. Риторичен въпрос – напр.: „Ах! Нима е майка родила/ стари витези такива момци?” (16:2)...

I.1.14. Синтактичен хипероним – напр.: „Дребни росици как все блестят/ в равни и китни полянки,/ светли звездици ситни лъцият,/ с влага прохладна живеят билки!” (12:4)...

I.1.15. Олицетворение – напр.: „светла Деница мракът гонеше”, „Българско слънце светло да светне,/ старата слава на света да покаже,/ със сияйните успехи на нашите прадедни/ старата основа пак да положи!” (86:6)...

I.1.16. Синтактичен паралелизъм – напр.: „Не бой се, душо! Не бой се, сестро!”...

I.1.17. Оксиморон – напр.: „Живи-умрели с мъка умирахме”...

I.1.18. Анжамбман – напр.: „Свобода наша сложно решихме,/ тежки окови, поганско робство/ да съкрушим заедно измислихме,/ удобно за нас се появи средство!” (42:5)...

I.1.19. Афоризми – напр.: „ни лук яли – ни лук мирисали”...

I.1.20. Бягащо изречение – напр.: „Ум царува, ум робува”...

(...)

I.2. МАКРОСТРУКТУРА

(заглавие, мото, жанр, сюжет, фабула, мотиви, библиогема, апокалиптични изображения, природни картини, герои, хронотоп, азбука и морфология, лексика, коментари...)

I.2.1. Заглавие – тъй като не е декодирано в текста, словосъчетанието „горски пътник” допуска по-фриволно обяснение; би могло да се предполага, че става дума за метафоричен пренос от израза „търговски пътник” (в см. човек, чиято професия е да пътува, за да рекламира *мостри* на определени стоки, а след това *да ги продава*...) към заглавието „ГОРСКИ ПЪТНИК”; подобна аналогия ще експонира неразчленимостта между **език** и **мислене**, **език** и **поведение** в комуникативния акт на лирическата повест и ще „строи” въображаемата структура на скрита, но напълно възможна предметафора, тъй като Георги С. Раковски наистина се е препитавал и с подобен вид търговия: **ТЪРГОВСКИ ПЪТНИК**... → **БОРЕЦ ЗА НАЦИОНАЛНО ОСВОБОЖДЕНИЕ** → **ПРОДАВАЧ НА СВОБОДА**... → **ГОРСКИ ПЪТНИК**...

I.2.2. Мото: „Ум царува, ум робува.” – този афоризъм съдържа низходяща градация, която е нарочно съкратена във финала с **ТОЧКА**; истинският вариант на поговорката – „Ум царува, ум робува, ум патки пасе” – включва в премълчания (*апосиопезност*) или изпуснатия (*елиптичност*) финал своеобразен **оксиморон**, тъй като *патките/гъските* обикновено нямат нужда от пастир, макар че има хора, които наистина пасат патки както в прекия, така и в преносния смисъл на израза; словосъчетанието „ум патки пасе” се асоциира в автентичния словесен фолклор със саркастично отношение към **УПОРИТИЯ, НО АБСОЛЮТНО БЕЗСМИСЛЕН ТРУД** (в см.: който *патки пасе*, е глупав човек – той се шляе и имитира, че върши нещо важно; *оттук*: „не *паса трева*” – в см. **не съм глупав**; „*пускам го да пасе*” – в см. не се занимавам повече с някого, не му обръщам внимание, защото е глупав...); по всяка вероятност Георги С. Раковски е искал да наблегне на пеещия синтактичен паралелизъм в началото на афоризма и да изключи посредством **ТОЧКАТА** всякаква възможност за спекулации и преиначаване на сингуларизираната метонимия в първия акорд от посланието на повествователния спев; сюжетната ситуация би трябвало да се разгадава така: **Ум** (в см. турците, *техният „ум”*...) **царува**, **ум** (в см. българите, *техният „ум”*...) **робува** (но *никой патки не пасе*, т.е. *всеки си е вършел работата!*); към края на поемата, когато става дума за славната история на България в монолозите на Момчил, Радой и Воеводата, поетът обръща без допълнителен семантичен акцент съдържанието на афоризма: **Ум** (в см. българите, *техният „ум”*...) **царува**, **ум** (в см. гърците, *техният „ум”*...) **робува** (но *никой патки не пасе*, т.е. *всеки си е вършел работата!*); така съдържанието на звуковия комплекс се превръща в **бягащо изречение**, тъй като редакцията е авторска, а **ТОЧКАТА Е СЕМАНТИЧНО НАТОВАРЕНА**; поетът е съкратил афоризма, търсел е **универсален нравствен модел**, каквато всъщност е и надредната задача на целия текст:

*Във времената на великия Владимир
нашето свещено слънце е сияло,
над целия славянски мир
със светлосарни лъчи е греело!*

Това са били златни векове!

*Товага нашата слава е цъфтяла!
Имала е България синове!
Закони на света е раздавала!” (127:4,5).*

I.2.3. Жанр – изразът „повествователен спев” фиксира жанра на творбата (**лирико-епика** → **повест (новина) в мерена реч** → **изпята повест (новина)** → **повест (новина) в стихове**), но доста опосредствено; ако прилагателното „повествователен...” е лесно разпознаваемо и означава *букв. разказвателен, разказващ новината, новинарстваш*, думата „*спев*” няма аналогия нито в църковнославянската езикова традиция, където най-напред трябва да бъде потърсена, нито в народните говори; бихме могли да предположим, че думата е взимствана от руското деепричастие „*спев*”, което – следвайки неговата руска граматическа характеристика – би трябвало да се преведе също с нелична глаголна форма, т.е. с българското деепричастие „*пеейки*” (*или: спев* ≡ *пеейки*); така и в руския, и в българския вариант думата „*спев*” ще съхрани своята синтактична роля в звуковия комплекс „повествователен спев”, тъй като и в двата случая ще бъде **обстоятелствено пояснение за начин: „разказвам, пеейки”** (*респ.: пеейки, разказвам*) ≡ „повествователен спев”...; коренната морфема на прилагателното „повествователен...” (*по/след/следвайки/ по следите* на + *вест...* – т.е., **по следите на новината, следвайки новината...**) и сюжетната ситуация в „**ГОРСКИ ПЪТНИК**” (**разказ, съчетаващ** – посредством различни по качество и функции ретардации – **множество разкази в разказа, разкриващи както допълнителни фабулни интриги, така и внезапни природни картини и актуални публицистични гресове**) ни отправя повече към поетиката на автентичните български фолклорни силогизми, които поетът добре е познавал, отколкото към някаква оригинална домашна – **Н. Бозвели, Д. Чинтулов, Н. Геров, Н. Козлев, П. Р. Славейков** ... – или побългарена чужда художествена традиция, която е била актуална към оня исторически момент: **Доситей Обрадович** (1742-1811), **Джордж Байрон** (1788-1824), **Алфонс дьо Ламартин** (1790-1869), **Александър Пушкин** (1799-1837), **Александър Велтман** (1800-1870), **Михаил Лермонтов** (1814-1841), **Тарас Шевченко** (1814-1861), **Николай Некрасов** (1821-1878)...; най-силният аргумент в това отношение е фактът, че изпялото повествование съдържа документални шрихи и е силно съзерцателно, орнаментирано е с пищни барокови описания на природата, а реалните разкази в разказа се водят от 1 л. ед. ч. и звучат като наратив на лирически говорител, а не на лирически герой; само лирическият говорител, когато се появява, **НАРИЦАВА ИМПЕРАТИВНО**; той – защото е не само страничен наблюдател, но и участник в централния сюжет – или **живописва фрагменти от екстериора и интериора**, или **МАНИФЕСТИРА НЕДВУСМИСЛЕНОСТ на оценките/преценките/преоценките** на конкретната *новина* от конкретния сюжет. Най-категорична е тази **марсилезна** [7] безапелационност в „**Предговор към българския народ**”:

*Времето идва, времето лети.
Вековете са крилати!
Полза има, който може
с разум да се възхити. (V:3) [8];*

*Храбро потомство ще се въздвиже!
Много ще се юнаци явят!
Древна слава ще се покаже!
Със светла победа ще се увенчаят! (VI:1).*

I.2.4. Сюжет – случката е разгърната посредством романтично приповдигнат театрален декор в едно сравнително кратко действие, проследяващо **хайдучко отмъщение и закрила на народа**: *пролет е, млад воевода стои на брега на морето и очаква своите юнаци; докато ги чака, разсъждава върху красивата българска природа, робската участ на народа и надеждата, че все някога помощта ще дойде от Север; дружината се появява, предвождана от знаменосеца Велко; юнаците сядат да си отдъхнат от дългия път и, между другото, започват да споделят лични истории и преживявания, които са ги довели на това място; когато монолозите приключват, четата се заклева във вярност към воеводата и отечеството, а после тръгва за родината; хайдутите спират някъде из горите на Стара планина, за да си отдъхнат, но чуват женски писък; оказва се, че това е жена, която оплаква сина си, пребит до смърт от турците; момчето умира, след което умира и майка му, покосена от скръбта по загубеното чедо; четниците откриват злодеите и ги убиват; накрая връщат на хората всичко, което турците са им заграбили...*

I.2.5. Фабула (1 + 5) – конкретната интрига е генеративна; представена е чрез сложни ретардационни спирания на фабулния поток, в които се преплитат **лирически отклонения** или

ретроспекции, свързани обикновено с настоящия и миналия живот на *героя/героите...*; структурирани са допълнителни сюжетни ядра, които **надграждат външната рамка на централния сюжет с разкази в разказа**, поднесени под формата на общо **шест монолога**.

I.2.5.1. Първият монолог принадлежи на **Воеводата** и е по-скоро несекваща вътрешна изповед на главния герой, която структурира композиционната рамка на творбата; поведението на предводителя на хайдутите е разкрито посредством протяжни възгласи, които звучат като дидактичен речитатив; обикновено се *рисува/изпяват* или пишци природни картини, или наративни публицистични щрихи към някакъв национален, европейски, исторически, социален или политически проблем...; Воевода посреща и заклева хайдутите...; не са редки и случаите, когато се правят и непосредни етногенетични преценки (*вж по-горе: I.1.3.*) или много прецизни в детайла етнографски характеристики, свързани с облеклото и снаряжението на хайдутите; не липсва и точна рисунка на хоругвата (*знамето*) на четата:

*Златна, зелена, светла хоругва:
от една страна – „Свобода или смърт“!!! –
страшен лъв изобразява;
от друга страна – „Бог с нами напред“!!! (21:6)...*

Онова, което обединява тези рисунки, за да ги превърне в силно надредно послание, е **наравочителният тон**, който винаги **ПОСОЧВА, НАСОЧВА, ВЪЗПИТАВА**:

*Дребни капчици роса блестят
в равни, цветни, китни полянки,
светли звездици ситно лъщят –
с влага прохладна живеят билки! (127:4);*

*Срамно безчестие не търпели,
със здрав и отмъстителен меч
племето агарянско те са избивали,
свободата им била най-сладката реч. (15:5);*

*Народ, който своята правда желае,
мила свобода и прелюбезна,
тряба с оръже да я добие,
с жертва голяма и скъпоценна! (18:5)...*

I.2.5.2. Вторият монолог принадлежи на **Драгой**: *той е от Върбица; родителите му умират рано; Златка, негова сестра, става най-личната мома в селото; веднъж – на Гергьовден – Драгой я придумва да се хване на хорото; турците харесват Златка и решават да я отведат в харема на султана; съселяните ѝ се съпротивляват, но напразно – мегданското хоро е разтурено, а несъгласните са избити; злодеите отвеждат Златка; Драгой има лошо предчувствие – предната вечер е сънувал пророчески сън:*

*Ястреб кръвник Злата ми гълъбница
в кървави нокти си държеше!
Късаше жива мила ми птица!
Жално безпомощна тя пищеше! (28:3);*

Драгой решава да спаси сестра си; настига турците и подпалва лагера им; Златка се измъква в суматохата, побягва без посока в гората, но е тежко ранена; Драгой я настига и я отвежда в една пещера – започва да я утешава, но в един момент разбира, че тя не го чува, изпаднала е несвясат; извежда я на входа на пещерата, безутешен е; отнякъде се появяват хайдутите; Драгой им разказва за случилото се; воеводата на четата се опитва да спаси девойката с горски билки, но усилията му са напразни – Златка умира; Драгой се присъединява към дружината, за да отмъсти за сестра си; откриват турците и ги избиват; минава лятото и хайдутите трябва да зимуват; тръгват към Истанбул, но им се налага да преминат през няколко турски села; ходжата на едно от селата ги забелязва и изпраща потеря след тях; хайдутите са заловени и осъдени на смърт; успяват да надхитрят местния паша, който в крайна сметка ги осъжда на доживотна каторга; бягат от тъмницата, избиват много турци; случайно попадат на засада – четата е унищожена, само Драгой се спасява; помага му една бабичка; Драгой случайно среща знаменосеца Велко, с чиито другари се присъединява към дружината на Воеводата...

1.2.5.3. Третият монолог принадлежи на **Велко**: *той е роден в подбалканско село, където няма турци; остава сирак – не помни родителите си; отначало търси спасение при християните, но никога не му обръща внимание; решава да опита при друговерците, които се оказват по-благосклонни; девет години слугува на един турчин в съседно село – работата е тежка, непосилна; когато накрая решава да си поиска парите, спечелени с честен труд, турчинът го затваря в тъмница; в затвора среща старец, който го съветва да избяга; бягството е организирано от негов приятел от детството; Велко успява да избяга, но няма нито дрехи, нито пари...; в гората среща някакъв заможен турчин – убива го, взема дрехите, оръжието и парите му; три месеца се скита и търси контакт с хайдути; случайно чува от овчарите, че в гората има чета, предвождана от юнак Голъб; чува и това, че пловдивският пашиа е оглавил голяма потеря и готви засада на дружината; Велко решава да помогне на Голъб – открива преследвачите и съвсем сам ги избива до крак; накрая Голъб и Велко се срещат; Голъб е възхитен от подвига на своя незнаен благодетел – предлага му да стане воевода, но той отказва; в крайна сметка Велко е обявен за зрнаменосец; след дълги митарства из Балкана и битки с поробителите хората на Голъб и Велко се присъединяват към дружината на Воеводата...*

1.2.5.4. Четвъртият монолог принадлежи на **Момчил**: *той е от Дряново и е най-начетен от всички; Момчил познава българската история и търси в нея конкретни мотиви за родолюбие – българите са наследници на Атила; българите са имали много християнски храмове, книжовници, художници, географи; българската воинска храброст е съкрушавала гордостта на много народи; българите са имали писменост далеч преди другите европейски народи; славното минало на българите е свързано с имената на царете Симеон Велики и Иван Шишман; старите български граници са забравени (Епир, Тесалия, Драч, Влашко...); 70 години трае окончателното поробване на България; в момента българите страдат както от турците, така и от гръцкото духовенство; българите са изоставени от християнска Европа; Момчил се присъединява към четата на Воеводата, за да възкреси древната слава на България...*

1.2.5.5. Петият монолог принадлежи на **Младен**: *той е от Елена; баща му е убит от турците, а предателят, който е българин, е още жив...; Младен е принуден да напусне родното място, защото родът му е разорен; никъде не намира утеха; единственото желание на хайдушина е да се присъедини към четата на Воеводата, за да отмъсти на предателя...*

1.2.5.6. Шестият монолог принадлежи на **Радой**: *той е от Бяла; баща му е бил старейшина на селото, назначен от местния пашиа, но турците го убиват от завист – убиват и братята му; Радой е принуден да напусне родното място; единственото нещо, което взема със себе си, е бащината заръка, написана на лист хартия, но той е неграмотен и не може да прочете посланието; отива в Търново – озовава се на шумно тържище; турците го хвърлят в затвора, защото решават, че е скитник, но скоро – заради сватбата на султана – го освобождават; случайно се запознава с някакъв свещеник, който го осиновява; осиновителят успява да го изучи – най-сетне Радой може да прочете завета на баща си, който е свързан със славното минало на България; благодетелят на Радой умира; Радой се присъединява към четата на Воеводата, за да отмъсти на турците за поруганата родова чест и да възкреси славата на България...*

1.2.6. Мотиви – напр.: красотата на българската природа, смелостта на хайдутите, робството, турците, предателството на гърците, семейството, борбата за освобождение, вендетата, съмнението, предателството на чорбаджиите, страхът, мъченичеството, надеждата за спасение, славата на България през вековете...

1.2.7. Библиогема – Християнският Триединен Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух)...

1.2.8. Апокалиптични изображения – вещици, вили, самодиви, черният бог, Торк, Лада...

1.2.9. Природни картини – пасторални природни описания, които почти винаги внушават хедонистична възхвала на мъжката сила и женската красота, на земното щастие и любовта към природата; поетичните рисунки задължително са оркестриран и с **богати кръстосани ритми**:

*Сладострастно развити яворите бяха, (1)
различни сладкогласни птички (2)
в листата кичести гнездяха, (1)
в тънки, високи, гладки тополки!" (2) (7:2);*

1.2.10. Герои: Воеводата, Драгой, Велко, Момчил, Младен, Радой...

1.2.11. Хронотоп (време и пространство на българския космос):

I.2.11.1. Време – 1853-1856 г.

I.2.11.2. Пространство – Черно море, Истанбул → Босфора (Златния рог), Бяла, Върбица, Търново, Елена, Дряново, Стара планина...

I.2.12. Азбука и морфология – към 1853-1857 г. е актуална т.нар. „*гражданка*” [9]; графемите, които използва Георги С. Раковски, **не са старобългарски в общ порядък**, както твърдят някои изследователи, а **църковнославянска редакция на старобългарските букви**, но и **своеобразна комбинация между актуалните в момента азбуки на Васил Априлов [10], Неофит Бозвели [11] и Иван Богоров [12]**; всички новатори, сред които попада и авторът на „**ГОРСКИ ПЪТНИК**”, запазват изконното изискване на глаголицата и кирилицата – **Св. Константин-Кирил Философ (827-869), Св. архиепископ Методий (815-885), Св. епископ Климент Охридски (840-916)...** – за **фонетичност на азбуката** (т.е. *фонетичен правопис* → една буква ≡ един звук); **новото**, което въвежда Георги С. Раковски, е **специален диакретичен знак „`”**, който не е знак за ударение или знак за придихание, както е в църковнославянската азбука, а знак за **изпускане на буква/букви** (*съотв. звук/звукове*) от думата – *напр.*: **в`** ≡ **във**, **с`** ≡ **със**, **теб`** ≡ **тебе...**; същият диакретичен знак е използван и за отбелязване на симптоматичното **пропускане на пълния определителен член при имената от м.р. ед. ч.** (*напр.*: **човек`** ≡ **човекът...**); макар че архитектониката на „**ГОРСКИ ПЪТНИК**” е до голяма степен съвместима с лирическия фонетичен строй на т.нар. „*даскалска поезия*” – *напр.*: лириката на **архимандрит Онуфрий Попович Хилендарски (1790 – ок. 1865-1871), Стоян Изворски (1815-1875), Йордан Джинот (1818-1882), Кръстьо Пишурка (1823-1875), Атанас Гранитски (1825-1879)**, – усеща се, че въпросното пропускане не е правено за постигане на ритмично благозвучие или математическо равенство между броя на сричките в отделните стихове (*силабизъм*), а е по-скоро продукт на влиянието на източните диалекти, при които *аферезите* (*напр.*: `га ≡ кога), *синкопите* (*напр.*: к`о ≡ какво) и *апкопите* (*напр.*: нал` ≡ нали) са обичайно фонетично явление, запазено и до днес; първата национална езикова реформа ще се осъществи едва през 1893 г. от т.нар. „*Филологическа комисия*”: **акад. Александър Теодоров-Балан (1859-1959), проф. Иван Шишманов (1862-1928), проф. Любомир Милетич (1863-1937), проф. Беньо Цонев (1863-1926), проф. Стоян Аргиров (1870-1939)...**; в момента всеки, следвайки „законодателството” на „гражданка”-та, която е руска версия на българската църковнославянска азбука, е пишел онова, което е чувал или е искал да чуе – **АЗБУКАТА НА ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ (36 БУКВИ)** не е правела изключение от неписаното привило; както ще видите, това всъщност е азбуката на Васил Априлов (), но малко по-усложнена заради вариативността при „А”, „Е”, „И”, „Б” и „Я”; Васил Априлов изхвърля буквите „Й”, „Щ”, „Ъ”, „Ь”, „Ю”, „Я”, но Раковски ги запазва, следвайки азбуките на Н. Бозвели и Ив. Богоров; ако отстраним графемите, които тук поставяме в големи скоби – защото в „**ГОРСКИ ПЪТНИК**” те не са нищо повече от фонетични еквиваленти – ще се озовем в **пророческо предмстие към съвременната българска азбука (30 букви)...**

А [≡ Ж] Б В Г Д Е [≡ Ъ] Ж З И [≡ Ы ≡ и] Й К Л М Н О П Р С
Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ [≡ Ж] Ь Ю Я [≡ Й]

I.2.13. Лексика – наред с обилната употреба на думи с общославянски корен (най-често се взаимстват образци **от църковнославянски** или **руски език**, обогатени с нарочни афикси, които преозвучат, а понякога и преетимологизират думата), Георги С. Раковски **изхвърля** – в буквалния смисъл – **турцизмите**; турският лексикален слой е запазени само в случаите, когато се налага пряка употреба на топоними, собствени имена, военни чинове или, както е в „**Замечания**”, разясняване на някаква лексема...

I.2.14. Коментари (≡ Замечания) – тази част от поемата е разположена върху **37 страници** от книжното тяло (с. 161 – с. 188); съществуват общо **55 „замечания” (40+15)** – с арабски цифри, поставени в скоби, са фиксирани **40**, но има още **15**, изписани с по-дребен кегел, които обговарят думи или изрази, включени в основните бележки; за да се постигне по-голяма библиографска и историографска достоверност на внушението, на няколко места **старобългарските, църковнославянските, гръцките и френските източници са цитирани в оригинал, а след това са преведени на български**; прави силно впечатление, че всяка една от бележките е допълнително надстроена с публицистични grosове, които „стрелят” във всички възможни посоки: срещу турците (*защото са неверници и поробители...*), срещу австрийците и унгарците (*защото са асимилирали българските градинари...*), срещу чорбаджиите (*защото са слуги на турците и предатели на народа...*), срещу гръцкото духовенство (*защото иска да асимилира българските християни...*), срещу българските бежанци в Русия (*защото са изоставили родината си...*), срещу евреите (*защото са хитри и коварни...*), срещу циганите (*защото някои от тях са*

били физически изпълнители на смъртни присъди...); срещу Алфонс дьо Ламартин (защото не е разпознал българския етнос, когато се е обявил за унищожаването на Османската империя); тук много думи и словосъчетания се сдобиват с безапелационно съдържание (напр.: дервиш – сиромах, просяк, факир, врата; помак – помагач на турците; р. Тунджа – р. Яворица...); има конкретни указания за етнически преселения и разслоения на народите (напр.: германският етнос е неразривна част от руския...); коментира се съдбата на Крали Марко, като се посочва точно мястото, където е погребан – в района на Букурещ (с. Калугерен); Одрин, Белград, Виена, Букурещ, Будапеща, Солун, Кавала, Иракли... – това са все европейски градове, в които основното население е съставено от асимилирани етнически българи; изградена е нравствена и естетическа парадигма на митични същества от автентичния славянски словесен фолклор – вили, самодиви, Лада...; има дори указания за разваляне на черна турска магия (напр.: просто нахранваш едно бездомно куче с малко хляб и магията е разтурена...); не липсват и рецепти за вкусни ориенталски гозби (напр.: как се прави турска халва...)...

(...)

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ

За да формира представа за еволюционен дискурс, „ГОРСКИ ПЪТНИК” пряко добогатява определени стъпки от автентичното строителство на Българското национално възраждане...

II.1. ЕВОЛЮЦИОНЕН ДИСКУРС

Георги С. Раковски няма конкретен принос в развитието на българския книжовен език. Нито една от революционните му филологически реформи не оцелява във времето (вж по-горе: I.2.12.)... Но Георги С. Раковски има РЕШАВАЩ ПРИНОС В РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА НАЦИОНАЛНА ЛИТЕРАТУРА.

Защо?

Вярно е, че самопреценката, цитирана в началото – „АЗ ЗНАЯ ДОБРЕ, ЧЕ ЩЕ ВИ СЕ СТОРИ МАЛКО СТРАНЕН МОЯТ СТИЛ, НО С ВРЕМЕТО ТОЙ ЩЕ СЕ ИЗЯСНИ, ОГЛАДИ И ПРЕЧИСТИ. ВСЯКО НАЧАЛО Е НЕСЪВЪРШЕНО И НЕДОСТАТЪЧНО”, – е обективна...

Микроструктурата на „ГОРСКИ ПЪТНИК” следва в по-голяма степен азбуката, лексиката и морфологията на богослужбения български църковнославянски език (вж по-горе: I.2.13.), а не на руската му редакция, която към оня исторически момент вече е започнала да формира новото, модерното отношение към лирическата орфография и въобще към структурата на стиха.

Младите вече не броят сричките...

Съвършено различно е и отношението към архитектурата на стиха...

Негласно силабизмът е обявен за анахронизъм, а **силаботонизмът** – съчетан с народнопесенните звукописни характеристики на автентичния словесен фолклор (напр.: алитерации, асонанси, еднотипни суфиксални рими, анафори, епифори, епанафори, синтактичен паралелизъм, мезофири...) – става мерило за майсторство през цялата втора половина на XIX в. (Д. Чинтулов, Л. Каравелов, Х. Ботев).

Новите реформатори постигат пълно сливане с говоримия български език, където флексията – освен при личните местоимения и звателния падеж при имената – отдавна е изчезнала.

Добри Чинтулов, например, **изхвърля църковнославянските падежи, както и морфологичните и синтактичните образци на руския виршов силабизъм от XVII в.**, който е актуален в българската литературна традиция до първата половина на XVIII в. Под знака на рецепцията на такива руски поети като **Дмитрий Ростовски** (1651-1709), **Симеон Полоцки** (1629-1680) и **Теофан Прокопович** (1681-1736) е процъфтявала цялата ни даскалска поезия (Ст. Изворски, Й. Джинот, Кр. Пишурка, Ат. Гранитски...).

Любопитното при тази поетична и филологическа реформа, направена от руски възпитаник (!), е обстоятелството, че – **утвърждавайки аналитизма на говоримия български език в микроструктурата – Добри Чинтулов всъщност задълбочава връзката ни с руската литература, но в макроструктурата (теми, сюжети, герои...).** Тук са били важни както **съдържанието на формата**, така и **формата на съдържанието**. Смесвайки стихове с еднакъв или различен брой срички (това се е случвало най-често в кратките хорейни и ямбични размери!), Добри Чинтулов на практика **обединява рецепцията на руската силаботоника** – учейки се този път от гениалните образци на своите съвременници (А. Пушкин, М. Лермонтов, Т. Шевченко, Н. Некрасов...) – **с българските народнопесенни структурни закономерности**, което всъщност **възражда, реабилитира, връща към нов живот оригиналното ни присъствие (на фонетично и морфологично ниво) в славянското литературно море:**

*Стани, стани, юнак балкански,
от сън дълбок се събуди,
срещу народа отомански,
ти българите поведи!*

(„Стани, стани, юнак балкански...“)

Особеностите на езика на Георги С. Раковски са повече съотнесими към консервативната и еволюционната, отколкото към революционната езикова практика, какъвто е случаят с Добри Чинтулов, макар че е налице екстравагантно отстраняване както на турския лексикален пласт, така и на пълния определителен член при имената от м.р. ед. ч. (*вж по-горе: 1.2.12.*). Някои морфологични и фонетични характеристики – видени в съпоставителен план – не са обвързани докрай нито с Търновската (*Н. Михайловски, Ив. Момчилов...*), нито с Пловдивската книжовна школа (*Н. Геров, Й. Груев...*). Георги С. Раковски запазва етимологическата стойност на звучните и беззвучните съгласни в зависима позиция (*напр.: градъ, а не гратъ или грат; приказка, а не прикаска...*); фиксира графемата „**ы**“ за мн. число на съществителните имена от м. р. (*напр.: преграды, претоплы...*); присъединява се към застъпниците на графическата трансформация на сонорните звукове [р^о] и [л^о], но ги реализира в текста и по двата възможни начина (*напр.: българин, но и блъгарско; сълза, но и слъза...*); озвучава някои категории съществителни имена от м. р. ед. ч. и причастията на –л с окончанието –е в мн. ч. (*напр.: овчаре, ходеле...*)...

Всичко това ни дава основание да твърдим, че „**ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува**“ наистина търси преди всичко **нов**, но все пак **СРЕДИЩЕН МОДЕЛ** за поведение в писмената литературна практика...

ПОЕМАТА Е ТРЯБВАЛО ДА БЪДЕ ПРОЧЕТЕНА/ЧУТА ОТ ВСИЧКИ – и от консерватори, и от еволюционисти, и от маргинални литературни естети, поставящи над всичко лингвистичния каприз, но и от обикновените хора, за които ритъмът и образната система на народната песен са изграждали емоционалната връзка с българското изящно слово...

Ето къде – някъде пред високия хоризонт на просветения филологически експеримент... – бихме могли да потърсим **субективната човешка антиномия** на едно „**НАЧАЛО**“, което самият Георги С. Раковски определя като „**НЕСЪВЪРШЕНО И НЕДОСТАТЪЧНО**“...

II.2. СУБЕКТИВНА ЧОВЕШКА АНТИНОМИЯ

Георги С. Раковски – освен доказан революционер, демократ, издател, публицист, етнограф, географ, историк, историограф, етимолог, воевода, идеолог, военачалник, пряк участник, стратег и ръководител на революционни борби през епохата на Българското национално възрождение... – **е и възпитаник на ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА** (*букв. от гр: ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ*) в **Иstanbul**.

В тази „школа“ Георги С. Раковски попада по настояване на баща си през 1837 г. Не успява да завърши пълния курс на обучение, защото през 1841 г. заминава за Браила, за да вземе участие в т.нар. „Браилски бунт“. Преди това е учил в килийното училище в Котел (1828-1834) и в смесеното гръцко-българско училище в Карлово (1834-1836), където става ученик на **Райно Попович** (1773-1858) [13] (*Ил. 4*).

Солидна, действаща, масова, целенасочена, оригинална българска образователна система към оня исторически момент – 30-40-те години на XIX в. – не е съществувала. Всичко се е правело или на принципа на някаква местна аматьорска имитация на гръцкото училище (*след Карлово такива учебни заведения възникват последователно в Свищов, Самоков, Сливен...*), или посредством прякото копиране на чужди образци, какъвто е случаят с дидактиката на английските свещеници **Андрю Бел** (1753-1832) [14] (*Ил. 5*) и **Джоузеф Ланкастър** (1778-1838) [15] (*Ил. 6*) – **учене чрез преподаване**, наречено по нашите земи **взаимоучителна метода**.

Методът **Бел-Ланкастър** е експериментиран най-напред в английските колонии (*Индия...*), а после е пренесен в Европа (*Русия, Англия, Франция, Италия...*) и Америка (*САЩ, Канада, Колумбия, Боливия...*). Учениците са разпределяни в няколко класа, но не по възраст и пол, а по знания. Подготвените са преподавали на по-неподготвените. Така са се пестели пари от заплати за преподаватели. На практика методът е възпроизвеждал за кратко време голям брой непретенциозни училища, чиято цел е била бързо и масово ограмотяване на деца от бедни семейства. Училището на В. Априлов [16] (*Ил. 7*), създадено в Габрово през 1835 г., копира изцяло дидактиката **Бел-Ланкастър**.

Обучението на Георги С. Раковски – до 1837 г. – е традиционно и по същата педагогическа схема: *малко четене, писане, пеене, смятане, наизустяване на пасажии от две-три църковно-служебни книги*

(напр.: „Часослов”, „Апостол”, „Псалтир”...); при Райно Попович със сигурност е изучавал гръцки и църковнославянски език; обучаван е и на някакъв занаят...

ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА е учебно заведение със съвършено друг социален и педагогически стандарт. Тук по някакъв начин са се комбинирали **висшите богословски науки** с **класическата образователна система на „Седемте свободни изкуства”** (възходяща комбинация от **trivium** (букв. **три**: граматика, риторика, диалектика) и **quadrivium** (букв. **четири**: аритметика, геометрия, астрономия, музика). Няма изследване върху дидактиката на това училище, но със сигурност се знае – най-вече от оцелели писма на негови български възпитаници (напр.: Никола и Алеко Богориди, Гаврил Кръстевич, Иван Кишелски, Сава Доброплодни, Иван Богоров, Кръстю Пишурка, Сава Филаретов, Захари Струмски, екзарх Антим I, екзарх Йосиф I, Иларион Макариополски...), – че тук са изучавали **теология** (преди всичко и най-вече!), а после: **философия, риторика, диалектика, антропология, математика, физика, астрономия, химия, музика, латински, арабски, персийски и френски език**...

ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА е основана през 1454 г. от патриарх Генадий II Схolariй (1400-1473) [17] [Ил. 8] след падането на Константинопол под османска власт. Всъщност това е **СЕМИНАРИЯ** (средно богословско училище) към **ЦАРИГРАДСКАТА ВСЕЛЕНСКА ПАТРИАРШИЯ**, в която са се обучавали децата на по-заможните християнски поданици на Османската империята (най-вече гръци, но и българи, сърби, хървати, румънци...).

Излиза, че **ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ Е БИЛ ПОДГОТВЯН ЗА БОГОСЛОВ**, а не за търговец или адвокат, както твърдят голяма част от неговите историографи, макар че е практикувал и такива професии!

Богословското образование на Георги С. Раковски се отчита или повърхностно и вяло, или направо се подминава. Единствено **Иван Вазов** (1850-1921) се сеща в „Епопея на забравените” да насочи вниманието към този очевиден, но попилян във времето факт:

*Мечтател безумен, образ невъзможен,
на тъмна епоха син бодър, тревожен,
Раковски, ти дремеш под бурена гъст,
из който поглежда полусчупен кръст.*

„Раковски”.

ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА присъства в повествователния спев, но доста опосредствено и някак иносказателно. Кодът е сложен, тук можем само да гадаем...

Още в самото начало на „**ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ума царува, ум робува**” поетът уточнява, че Воеводата очаква своята дружина „край морето”:

*Край морето стои разпален,
с очи неподвижни Севера гледа,
в мисли високи пренесен
един българин – млад войвода. (9:4)...*

Защо „край морето” младият воевода „Севера гледа”?
Защото:

*Северът помощ ще даде!
Братска любов ще ни покаже!
Дългът свещен го зове,
никога няма да ни откаже! (18:5)...*

Ако стихът „Северът помощ ще даде” е откровен намек за Русия, защо Воеводата очаква хайдутите тъкмо на морския бряг, а не някъде другаде?

Защо не е в гората например, където е по-безопасно?

И друго: като гледа „с очи неподвижни Севера”, къде всъщност „стои” воеводата? Кое е „морето”, за което говори?

Ако гледаме от нашето Черноморско крайбрежие, Русия се намира на североизток, а не на север.

Обратното на „Северът” е юг, а възможно най-близката южна точка наоколо, от която може да се погледне „с очи неподвижни” към Русия („Северът”), е **Босфора, където е Златния рог**...

ОТ ЗЛАТНИЯ РОГ СЕ Е ОТКРИВАЛА ПАНОРАМНА ГЛЕДКА КЪМ ТОГАВАШНИЯ КВАРТАЛ „ФЕНЕР” НА ТУРСКАТА СТОЛИЦА, КЪДЕТО СЕ Е НАМИРАЛА ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА (Ил. 9, 10)...

Някъде тук – в Истанбул, пред очите на врага, където обикновено големите конспиратори на Българското национално възраждане са се чувствали най-добре, – би трябвало да „стои” Воеводата, „в мисли високи пренесен”...

Тази географска точка на Балканите – **НАЙ-ЖИВОПИСНИЯТ МОРСКИ ВОДРАЗДЕЛ МЕЖДУ ИЗТОКА И ЗАПАДА (ГРАНИЦАТА МЕЖДУ БОСФОРА И МРАМОРНО МОРЕ)** – структурира надреден философски контекст в екстериора на „ГОРСКИ ПЪТНИК”...

Намекът за наученото във **ВЕЛИКАТА НАРОДНА ШКОЛА** – наричали са я още „**Червения замък**” – е индиректен, романтично приповдигнат е. Тук буквален документализъм, какъвто откриваме в някои маргинални даскалски поети, не трябва да се търси. От „морето”, където „стои разпаден,/ с очи неподвижни” и „Севера гледа”, изведнъж Воеводата се озовава в Балкана, където „момци и девизи цветя берат”, а „Земята се в огнена дреха облича”:

*В хълмове и в бойни равнини
шумни и приятни гласове ехтят!
В цветни долини красиви
момци и девизи цветя берат! (8:5);*

*Как лъчезарно слънцето изтича!
Как светлината гони нощните тъми!
Земята се в огнена дреха облича,
зората пресветла буди с лъчи!” (12:3)...*

Литературният език, който усвоява Георги С. Раковски в сърцето на Османската империя, е философски извисен, **двупосочен е**, но не и амбивалентен...

ТОВА Е ЛИТЕРАТУРНИЯТ ГОВОР НА ЕДИН БОГОСЛОВ...

От една страна, заради задълбочените гръцки уроци по катехизис, в него живее преди всичко **християнски хуманизиращ дух – МОРЕТО Е В НАЧАЛОТО НА „ГОРСКИ ПЪТНИК”** (Черно море → Босфора → Мраморно море → Златния рог → Великата народна школа...), **ЗАЩОТО В ЛИЧНАТА БИОГРАФИЯ НА БОГОСЛОВА ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ СТОИ „В НАЧАЛОТО БЕШЕ СЛОВOTO; И СЛОВOTO БЕШЕ У БОГА, И СЛОВOTO БЕ БОГ”** (Св. Йоан: 1:1).

Първо е Християнското учение за Триединния Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух), после идва ред на просветеното знание за българската история (вж по-горе: I.2.5.4.; I.2.5.3.) и хайдушките подвизи срещу поробителите (вж по-горе: I.2.5.2.; I.2.5.3.).

На едната страна на знамето на хайдутите пише „Свобода или смърт”, а от другата – „**Бог с нами напред**” (вж по-горе: I.2.5.1.)...

Знанието за Евангелския път, усвоено от Георги С. Раковски на границата между Босфора и Мраморно море, надгражда сюжета на „**Повествователен спев**” със стилистиката на своеобразна **ерминия** (от гр. *ερμηνεία* – букв. обяснение, напътствие...) или **образец** за това, как трябва да се представя живота на хайдутите и въобще борбата за национално освобождение.

Красотата на българската природа и чистота на саможертвата, към която тръгва четата на Воеводата, както и коментарните бележки към „**ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува**” (вж по-горе: I.2.14.), са своеобразно олицетворение на цялата революционна стратегия и тактика на Георги С. Раковски: **ПРОСВЕТЕНА РЕЛИГИОЗНА БОРБА ЗА ЦЪРКОВНА НЕЗАВИСИМОСТ; ЕМАНЦИПИРАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК; СЪЗДАВАНЕ ЗАД ГРАНИЦА НА ВОЕННИ И ПАРАВОЕННИ ФОРМИРОВАНИЯ, КОИТО ДА ВОЮВАТ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ...**

Разнообразните фабулни интриги, пищните природни картини, автентичните фолклорни образи, публицистичните гресове, както и обилните коментари в „Замечания” превръщат „ГОРСКИ ПЪТНИК” в своеобразен **ДИДАКТИЧЕН КАЗУС**, който описва, интерпретира, но и **ПОУЧАВА, НАРИЦАВА, ОБУЧАВА, ВЪЗХВАЛЯВА – ПЕЕЙКИ** (≡ „...спев” – вж по-горе I.2.3.) **ОТ ВЪОБРАЖАЕМИЯ АМВОН, ИЗДИГНАТ НА ГРАНИЦАТА МЕЖДУ ХРИСТИЯНСТВОТО И ИСЛЯМА – ПЪТЯ КЪМ ГОЛГОТА НА БОРЦИТЕ ЗА НАЦИОНАЛНА СВОБОДА.**

Какъв изумителен кинематографичен ефект!
Прилича на финала на Пушкиновата „Буря”:

*Прекрасно море в бурной мгле
и небо в блесках без лазури;
Но верь мне: дева на скале
Прекрасней волн, небес и бури.*

Автобиографизмът в „ГОРСКИ ПЪТНИК” е калейдоскопичен. Житейската съдба на поета е навсякъде – откриваме я най-вече в образа на Воеводата, но тя е и в подвига на Драгой, и в бягството на Велко, и в задълбочените исторически познания на Момчил, и в описанията на турската каторга. Има конкретно събитие, което поставя документална рамка на художествения сюжет. Георги С. Раковски е непосредствен свидетел и страничен участник в събитията около Кримската руско-турска война (1853-1856). Организира „Тайно общество”. Постъпва като преводач в щаба на **Омар паша** (1806-1871) (*Ил. 11*), за да шпионира в полза на руските войски, предвождани от княз **Михаил Горчаков** (1793-1861) (*Ил. 12*), но турците го залавят. Със сигурност се знае, че е организиран чета от 12 души, която много напомня четата на Воеводата...

„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува” притежава многопосочна генеративна идея, която търси своите човешки основания както във **филиграната** (*микроструктурата...*), така и в **машабните директни и индиректни послания**, поднесени посредством **заглавието, мотото, сюжета и монолозите на героите** (*макроструктурата...*).

Всичко влиза в употреба, за да се отключи **ПРИЛИВ НА НАЦИОНАЛНО САМОЧУВСТВИЕ И ГОРОДСТ В НАРОДНОТО САМОСЪЗНАНИЕ...**

Нихилирането на турския лексикален слой в езика на поемата (*вж по-горе: I.2.13.*), е **ИНТЕЛЕКТУАЛЕН АКТ**, който превръща автора на „ГОРСКИ ПЪТНИК” в български писател – **далечен следовник** на **Св. о. Паисий Хилендарски** (1722-1773), но и **далечен предвестник** на акад. **Александър Теодоров-Балан**, – за когото **ЧРЕЗ ХРИСТИЯНСТВО, НО И ЧРЕЗ ЧИСТОТА НА ЕЗИКА ТРЯБВА ДА СЕ ОТСТОЯВА ЦЕЛОКУПНОТО НАЦИОНАЛНО ДОСТОЙНОСТВО И САМОСЪЗНАНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД...**

Да припомним, че едно от църковнославянските речникови значения на лексемата „език” е думата „народ” (*респ. „племе”, „население”...*)...

Монологът на Момчил (*вж по-горе: I.2.5.4.*) прилича на кратък преразказ на „**История славяноболгарская...**” на **Св. о. Паисий Хилендарски** [18]...

Екстериорните природни изображения са поднесени посредством **силна амплификация**: огромно натрупване на епитети, сравнения и метафори, организирани в безконечни художествени апликации, които имат една-единствена цел: **БЕЗАПЕЛАЦИОННА ДЕМОНСТРАЦИЯ НА ПРИРОДНИТЕ КРАСОТИ НА БЪЛГАРИЯ, КОЯТО Е НАЙ-ЕСТЕСТВЕНАТА СРЕДА ЗА БЕЗПРЕДЕЛНАТА СМЕЛОСТ НА БОРЦИТЕ ЗА НАЦИОНАЛНА СВОБОДА...**

Навсякъде в книжното тяло на лирическата повест „ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува” – без оглед на това дали конкретният текст се отнася към художествени изображения или към научни и публицистични коментари – **ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ ТЪРСИ ВЪНШНИ И ВЪТРЕШНИ АРГУМЕНТИ ЗА НАЦИОНАЛНА ГОРДОСТ, КОИТО НЕ ПОДЛЕЖАТ НА СЪМНЕНИЕ...**

Някъде ги има...

Някъде ги няма...

И обикновено ги няма...

Някъде греша...

И обикновено греша...

НО ПРОДЪЛЖАВА ДА ГИ ТЪРСИ...

И ВИНАГИ УСПЯВА!

„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува” е и своеобразно лирическо предмостие, пътека, извървян човешки път, който **по-късно ще разкрие филигранни моменти от своите субективни човешки антиномии в науката** – *напр.*: в „Показалец или ръководство как да се изискват и издирят най-стари чърти нашего бытия, языка, народопокращения, старого ни правления, славного ни прошествия и проч.” (1859)...; в публицистиката – *напр.*: във *вестниците* „Българска дневница” (1856), „Дунавски лебед” (1960-1861), „Бъдущност” (1864)...; в революционното, политическото и във военното дело – *напр.*: „План за освобождението на България” (1861), „Статут за едно Привременно българско началство в Белград” (1861), *Първата* (1862) и *Втората българска легия* (1867-1868)...

„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува” създава УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЛИТЕРАТУРНО ГРАЖДАНСКО ПОВЕДЕНИЕ.

Оттук тръгва естетизирането на българската природа, която е най-естествената среда за подвига на хайдутите в поезията на **Любен Каравелов** (1834-1879):

*Хубава си, моя горо,
миришеш на младост,
но вселяваш в сърцата ни
само скръб и жалост:*

„Хубава си, моя горо...”...

Пак от „ГОРСКИ ПЪТНИК” по всяка вероятност тръгва и пътят на **Апостола на Българското национално освобождение Васил Левски** (1837-1873), който – подобно на хоругвоносеца (знаменосеца) Велко – първо ще разкаже за себе си, а после ще се присъедини към четата на Воеводата, както всъщност се случва, защото Левски е участник и в легиите на Георги С. Раковски:

*Аз, Васил Лъвский в Карлово роден,
от българска майка юнак аз роден,
не щях да съм турски и никакъв роб,
същото да гледам и на милий род.
Станах и отидох в Стара планина,
за година време аз разгледах,
в Сърбия ходих и по Влашко скитах –
от нийде помощ за наша свобода.*

„Аз, Васил Лъвский в Карлово роден...”...

Христо Ботев (1848-1876) възпя подвига на **Хаджи Димитър** (1837-1868) и **Стефан Караджа** (1840-1868) – други двама легионери на Георги С. Раковски, – за да създаде **БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСАЛЕН ЕТНОГЕНЕТИЧЕН И ФИЛОСОФСКИ ВЪЗГЛЕД ЗА СВЕТА**, към който **ПРЕЗ ЦЕЛИЯ СИ СЪЗНАТЕЛЕН ЖИВОТ СЕ Е СТРЕМЯЛ АВТОРЪТ НА „ГОРСКИ ПЪТНИК”**.

Баладата „Хаджи Димитър” не просто **построява**, а и **надстроява** както **СЛЕДСТВИЕТО**, така и **ПРИЧИНАТА ЗА ПОРАЖДАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ ЛИТЕРАТУРЕН ЕЗИК**. Тя е философски и естетически скок във времето и пространството, отчитащ както миналото и настоящето, така и фантазираното бъдеще, което се случва...

Размитите синтетични представи на **ОБОБЩЕНОТО БЪЛГАРСКО ФОЛКЛОРНО ВЪОБРАЖЕНИЕ ЗА РОД, ЕЗИК И РОДИНА ПРЕЗ XVIII-XIX В.** при Христо Ботев придобиват аналитични измерения.

Песните на Христо Ботев са за **СВОБОДАТА**...

Но тези песни – подобно на „ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: *Ума царува, ум робува*” – са и песни, които изграждат **единна представа за национално самосъзнание**: и като **ИНФОРМАЦИОНЕН КОД НА ЦЕННОСТНИЯ ГЕНОМ**, отразен в лирически сюжети и публицистични гресове, и като **следствие**, породено от мечтата за лично и национално самоосъществяване едновременно:

*Той [19], който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звяр и природа
и певци песни за него пеят...*

„Хаджи Димитър”.

Когато стъпват на Козлодуйския бряг, Ботевите четници са запели песента на **Стефан Самболов** (1854-1895), съавторът на Христо Ботев:

*Не щеме ний богатство,
не щеме ний пари,
а искаме свобода,
човешки правдини!*

„Не щеме ний богатство...”.

Тази песен, която също формира **единна, химнична представа за национално самосъзнание**, е изпята на Първото народно събрание в Оборище, пеят я и въстаниците в Панагюрище...

Но я пеят и защитниците на Сливница през зимата на 1885 г., когато изгласкват сръбската армия от пределите на България...

Първата и Втората българска легия на Георги С. Раковски защитават позициите на сърбите в сръбско-турския конфликт през 1862 г.

Каква ирония на съдбата!

И каква величествена равностетка в стиховете на Иван Вазов:

Българио, за тебе те умряха,

*една бе ти достойна зарад тях,
и те за теб достойни, майко, бяха
И твоето име само кат мълвяха,
умираха без страх.*

„Новото гробище над Сливница“.

Всички – Георги С. Раковски, Любен Каравелов, Васил Левски, Хаджи Димитър, Стефан Караджа, Христо Ботев, Стефан Стамболов... – са сякаш герои от **„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува“**.

Връзката е генеалогична, имплицативна. Налице са антропологични пропорции, които не могат да бъдат мислени като независими социални ядра във времето и пространството. Тук навсякъде трябва да се търси логиката на съподчиненото единство. Защото всяко име, всяко заглавие съдържа подстъпа към следващото, а следващото, в своя биографичен „залез“, вече е структурирало „изгрева“ на последващото...

Затова няма да сгрешим, ако кажем в заключение, че **„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува“** има и стойност на **ИЗВОРЕН НАЦИОНАЛЕН ФИЛОСОФСКИ ТРАКТАТ, КОЙТО ФОРМИРА НАРОДНО ЕДИНЕНИЕ НА РЕЛИГИОЗНА, ЕЗИКОВА, ПРОСВЕТИТЕЛСКА И ПОЛИТИЧЕСКА ОСНОВА...**

ОБОБЩЕНИЕ

Версификаторските умения на Георги С. Раковски превръщат **„ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува“** в своеобразен **ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС, В ЛИТЕРАТУРЕН МАНИФЕСТ, В ПОЛИФОНИЧЕН УЧЕБНИК, РАЗКРИВАЩ ЕВОЛЮЦИОНЕН ДИСКУРС В ЦЕННОСТНИЯ ГЕНОМ НА БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО ВЪЗРАЖДАНЕ.**

Интермодалните взаимоотношения във въображаемото голямо българско литературно изречение [20] на „атомно“ ниво $[a+a^1+a^2+b+c\dots]$: СВЕТИТЕ БРАТЯ КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ И АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ → БЛАГОВЕРНИЯ КНЯЗ БОРИС-ПОКРЪСТИТЕЛ → СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ... → СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ → СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ → СВ. ЕПИСКОП СОФРОНИЙ ВРАЧАНСКИ... → Д-Р ПЕТЪР БЕРОН → ИВАН БОГОРОВ → ВАСИЛ АПРИЛОВ → НЕОФИТ РИЛСКИ → ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ → ХРИСТО БОТЕВ → ИВАН ВАЗОВ...] реално структурират в **„ГОРСКИ ПЪТНИК“** ядрото на една **ЕЛАСТИЧНА МЕГАМЕТАФОРА, ЧИЙТО ГЕНОМ ИМА ПОВЕЧЕ ФОЛКЛОРЕН, ЗАТВОРЕН, КОНСЕРВАТИВЕН ХРИСТИЯНСКИ ПРОИЗХОД – ТОЙ НЕ Е ВРЕМЕВИ И НЕ Е ПОДЧИНЕН НА „ВРЕМЕННИТЕ“ ФЕНОМЕНИ, ЗАЩОТО Е ГЕНЕТИЧНО ОБВЪРЗАН С ВЕЧНИТЕ, КОСМИЧНИТЕ ПУЛСАЦИИ ВЪВ ВРЕМЕТО И ПРОСТРАНСТВОТО:**

В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото.

То беше в начало у Бога.

Всичко чрез Него стана, и без него не стана нито едно от онова, което е станало.

В него имаше живот, и животът беше светлина на човеците.

(Йоан 1:1-4).

Цитирана литература и бележки

1. Рожденото име на автора на „Горски пътник“ е **СЪБИ СТОЙКОВ ПОПОВИЧ**. Погледнато от антропономична гледна точка, името **Георги Стойков/Сава Раковски** се оказва **алоним**. Собственото **Георги** е взаимствано от името на вуйчо му **капитан Георги Мамарчев**, участник във Велчовата завера (1835) и Руско-турската война от 1828-1829 г., а фамилието – от името на сливенското село **Раково**, където е роден баща му **Стойко Попович**. Спорадично появяващото се бащино име **Съби/Сава** – *вместо Стойков* – може да се обясни чрез името на дядо му по бащина линия, който се е казвал **Съби/Сава**, както всъщност е и кръщелното име на революционера: **Съби Стойков Попович**.

Георги С. Раковски е роден в Котел през 1821 г. Завършва местното килийно училище, после учи в Карлово. През 1837 г. постъпва в най-елитното гръцко училище в Османската империя, известно още като „Великата народна школа“. Става гръцки поданик. През 1841 г. пътува до Атина, където вече е създадено тайно македонско дружество, чиято цел е да организира общо балканско въстание срещу поробителя. Отива в Румъния (Браила), за да се присъедини към организаторите на въстанието, но турските власти го арестуват. Осъден е на 7 години строг тъмничен затвор. След като изтърпява присъдата, работи в Цариград като адвокат и търговец, участва в църковните борби. От този период датират и първите му литературни опити. По време на Кримската война (1853-1856) постъпва като преводач в турската главна квартира в Шумен. Създава свое тайно общество, чиято цел е да събира и изпраща военни сведения на руското командване, но шпионската му дейност е разкрита, арестуван е –

изпратен е в Цариград. Успява да избяга от затвора. Организира чета от 12 души, с която през 1854 г. прехвърля Стара планина – целта на дружината е да повдигне духа на българското население. Поради оттеглянето на руските войски обаче, разпуска четата и четири месеца се укрива в Котел, където замисля поемата „Горски пътник”. В началото на 1855 г. напуска Котел, отсяда в Свишов и пише първото си стихотворение „Постъп българский”. Заминава за Букурещ, а после – за Нови Сад. Там издава в. „Българска дневница” (1857), тук замисля и пробния брой на в. „Дунавски лебед”. В Нови Сад тиражира „Предвестник горскогo пътника”, по същото време започва да и печата началото на поемата „Горски пътник...”, тук замисля създаването на Българско книжовно дружество. Турското правителство настоява пред австрийските власти да бъде арестуван и съден, но – поради гръцкото си поданство – успява да избяга и се установява за известно време в Румъния (*Галац*). После се прехвърля в Одеса и постъпва като възпитател в местната духовна семинария. Руската цензура не му разрешава да печата вестници. През 1860 г. отива в Белград, където довършва печатането на „Горски пътник...”. Тук започва да издава в. „Дунавски лебед” (1960-1961), който от бр. 16 се тиражира и на френски език – целта е да запознае европейската общественост със съдбата и борбите на българите. Съставя „Статут за едно Привременно българско началство в Белград”. Организира *Първата българска легия* (1862). На 3 юни 1862 г. избухва очаквания сблъсък между сърби и турци – легията веднага се намесва на страната на сърбите. Скоро след това обаче е принуден да разпусне легионерите. Вдъхновен е от нова идея – създаване на *Съюз на балканските християнски народи срещу Турция*. През 1863 г. посещава последователно Атина, Цетина и Букурещ. Издава в. „Бъдущност” (1864), който се списва на български и румънски език. Издава и в. „Бранител”, който е подпомагал преминаването на хайдушките чети в България. Продължава книжовните си занимания. Проектира първа книжка на сп. „Българска старина” и пише подробна автобиография (*житие*). Умира на 12 октомври 1867 г. от туберкулоза в околностите на Букурещ.

Вж по-подробно за Георги С. Раковски (1821-1867) в: Хитов, П. Моето пътуване по Стара планина. – Букурещ, 1872; Попов, Ч. Черти из живота на Сава С. Раковски. – Русе, 1893; Адженов, Ив. Записки от живота на Г. С. Раковски. – Русе, 1894; Кисимов, П. Исторически работи. III. – С., 1901; Касабов, Г. Моите спомени... – С., 1905; Петров, Б. Биография на Георги С. Раковски. – С., 1910; Раковски, К. Страница от Българското възраждане. // *Мисъл*, 1910, 1; Величков, К. Г. С. Раковски. // *Величков, К. Съчинения* : Т. 8. Български писатели. – С., 1914; Певев, Б. Г. С. Раковски. – С., 1917; Шишманов, Ив. Раковски като политик. // *Сб. БАН, IX, 1918; Бобчев, С. Раковски като публицист. // Сб. БАН, IX, 1918; Раковски за правната ни история. // Сб. БАН, IX, 1918; Арнаудов, М. Раковски като фолклорист. // Сборник за Милетич, 1912; Раковски и Горски пътник. // Сб. БАН, IX, 1918, с. 1-184; Разцвет на българската народоука. // *Училищен преглед*, XXVII, 1928; Балабанов, М. Писма на Г. С. Раковски... // *Сп. БАН*, 1919, кн. XVIII; Романски, Ст. Браилски историйки. Заговорът на Г. С. Раковски в Браила през 1842. // *Сб. БАН*, 1921, XIV; Арнаудов, М. Г. С. Раковски. Живот, произведения, идеи. – С., 1922; Арнаудов, М. Съчинения на Г. С. Раковски. Избор, характеристика и обясн. бел. – С., 1922; Киселков, К. Из живота на Г. С. Раковски в Цариград. // *Сп. БАН*, 1923, кн. XXVI; Хаджов, Ив. К. Миладинов и Г. С. Раковски. // *Макед. преглед*, II, 1926, кн. 4; Архив на Г. С. Раковски : Т. 1-4. – С., 1952-1969; Георги Стойков Раковски – възгледи, дейност, живот : Т. 1. – С., 1964; Т. 2. Документални материали. – С., 1968; Трайков, В. Раковски и балканските народи. – С., 1971; Трайков, В. Г. С. Раковски. Биография. – С., 1974; Раковски, Г. С. Автобиографични трудове / Под ред. на В. Трайков. – С., 1980; Мутафчиева, В. Образ невъзможен. Младостта на Раковски. – С., 1983; Раковски, Г. С. Съчинения : В 4 т. / Ред. кол. В. Трайков, К. Топалов, Св. Гюрова. – С., 1983-1988; Трайков, В. Г. С. Раковски. Документална летопис. – С., 1990.*

2. *Вж по-подробно:* Иречек, К. История на българите, с поправки и добавки от самия автор. – С., 1978, с. 600.

3. На титулната страница на първото издание на „Горски пътник” Г. С. Раковски е уточнил, че **текстът е написан през лятото на 1854, но е изден през лятото на 1857 г. в Нови Сад**. Годината **1854** съвпада с подготовката, избухването и края на **Кримската война** (м. окт. 1853 – м. февр. 1856) – това е времето, когато Георги С. Раковски организира малка чета, с която иска да се присъедини към руските войски, които по това време вече са преминали Дунав. Не е известно да е участвал в сраженията. Но със сигурност можем да твърдим – ако приемем информацията на титулната страница за вярна, – че повествователният спев „Горски пътник...” е емоционално обвързан преди всичко с надеждата на Г. С. Раковски, че освобождението на България от турско робство ще дойде от Русия.

4. *Вж по-подробно:* Андрейчин, Л. Из историята на нашето езиково строителство. – С., 1977, с. 61.

5. Денчев, С. Информационна среда за трансфер на технологии = Information environment for technology transfer [: Глобални проблеми : Анализ и управление : Науч. моногр.] : Кн. 1 [: Закономерности, свързани с категорията информационна среда] / Колеж по библиотекознание и информ. технол. ; [Науч. ред. Д. Христозов]. – С., 2003; Денчев, С., Д. Христозов. Несигурност, сложност и информация : Анализ и развитие на несигурна информационна среда = Uncertainty, complexity and information : Analysis and development of uncertain information environment [: Глобални проблеми : Анализ и управление : Науч. моногр.] : Кн. 2 [: Комплексно изследване на информационните аспекти на несигурността и сложността при работа с информационни същности] / Колеж по библиотекознание и информ. технол. ; Амер. унив. в България ; [Науч. ред. А. Ескенази]. – С., 2004.

6. Навсякъде в това изследване поетичният текст на Г. С. Раковски, където се появява по-нататък в изложението, е осъвременен от нас, а цифрите в скоби посочват в редова последователност следните подробности: **страницата в оригинала и поредния номер на строфата в цитираната страница на лирическата повест – напр. (24:4)** означава **с. 24, 4. строфа**, пресметната **отгоре надолу**. Краестихните рими не са осъвременявани, не е променяна и синтактичната структура на изреченията – премахнати са само флексията и някои трудно преводими остарели диалектни изрази...

Когато се цитират отделни думи или кратки словосъчетания, а не цели строфи, както е в случая, подробностите не се посочват.

Електронният вариант на оригинала на „ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: *Ум царува, ум робува*” може да бъде намерен на адрес: <<https://books.google.bg/books?id=w1EEAAAAYAAJ&dq=inauthor>>...

7. Вж по-подробно: **Топалов, К.** Проблеми на възрожденската поетика. – С., 1979, с. 7-19.

8. В „Предговор...” колонцифърът е означен с **римски цифри (III-VI)**, а в същинската част на поемата (*без прекъсване*) – с **арабски (7, 8, 9...)**. На титула и контратитула номерата на страниците не са посочени.

9. **Гражданската азбука** (*побългарено съкр. „гражданка”*), която българските писатели са използвали в момента, е взимствана от актуалната руска писмена традиция. Тази азбука е въведена в Русия по времето на цар Петър Първи (1682-1725) и е резултат от правописна и езикова реформа, извършена през 1708-1710 г. На практика графемите са продукт на своеобразна еволюция на българските църковнославянски графемни, някои от които са или игнорирани, или заменени със стилизирани, понякога буквално преобърнати или преиначени латиански букви (главни и малки). Първият текст, в който се оповестява началото на българската рецепция на „гражданската азбука”, е предговора на **Анастас Кипиловски** (1802-1870) към „Священное цветообращение” (1825), а първата книга, написана на „гражданка”, е „Аритметика или наука числителна” (1833) на **Христаки Павлович-Дупничанин** (1804-1848)...

Вж по-подробно: **Русинов, Р.** История на българския правопис. – С., 1985, с. 22-28.

10. Азбуката на **Васил Априлов**:

А Б В Г Д Е Ж З И К Л М Н О П Р С Т У
Ф Х Ц Ш

11. Азбуката на **Неофит Рилски**:

А Б В Г Д Ъ Е Ж З И Ѓ К Л М Н О П Р С
Т Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Ю ЦЩ Т А О Ъ Ь

12. Азбуката на **Иван Богоров**:

А Б В Г Д Ъ Е Ж З і И К Л М Н О П Р С
Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь ђ Ю А Ѡ ѡ

13. **Райно Попович** (1773-1858) е български учител, който е смятан за един от реформаторите на образованието през Възраждането. През 1819 г. с материалната помощ на Стефан Богориди открива в Котел елинско-българско училище, след това – този път с помощта на Емануил Васкидович – и в Свищов. В 1826 г. основава подобно училище и в Карлово. Учителствал е в Жеравна и Пловдив. Негови ученици са били Петър Берон, Гаврил Кръстевич, братята Евлоги Георгиев и Христо Георгиев, Ботьо Петков и др.

14. **Андрю Бел** (1753-1832) е британски англикански свещеник от шотландски произход. Прави първия опит за приложението на взаимноучителния метод в дом за сираци в Индия, после прилага методиката и Лондон. Англиканската църква се опитва да го противопостави на Джоузеф Ланкастър, като го кани да открива нови училища и да пише ръководство. Среща се с Песталоци през 1816 г., но не стигат до никакво разбирателство. Основното му произведение е „Елементи на обучението” (1812).

15. **Джоузеф Ланкастър** (1778-1838) е британски учен. През 1798 г. открива училище за бедни, в което използва дидактиката на взаимното обучение. Получава благословията на кралското семейство. От 1801 г. методът е наречен „кралска система на обучение”. През 1811 г. емигрира последователно в Южна Америка (Колумбия, Боливия...), САЩ (Трентън) и Канада (Монреал). Основното му произведение е „Подобрене в образованието” от (1810).

16. **Априловската гимназия** (*дн. Национална Априловска гимназия*) е създадена през 1835 г. Това е на практика първото българско светско училище в Османската империя, което изцяло – под прякото ръководство на своя създател Васил Априлов – работи по метода **Бен-Ланкастър**. Първият преподавател по този метод в същото училище е Неофит Рилски.

В момента това е едно от най-елитните учебни заведения в България.

17. **Генадий II Схоларий** (1405-1473) е първият вселенски патриарх на Константинопол (1454-1464) след падането на града под турско владичество. Бил е голям познавач на западните философия и теология. Император Йоан VIII Палеолог (1425-1448) го прави свой съветник по теология. Гробът му е в католитона на манастира „Свети Йоан Предтеча”, който се намира близо до гр. Сер, Гърция.

18. Вж по-подробно: Свети отец **Паисий** Хилендарски. История славяноболгарская ... : Информ. код на бълг. книжовност и лит. : I. Аналитика (Историография. Сигнифициран препис. Коментар. Именен показалец. Географски показалец. Тезаурус); II. Синтез (Лексикална морфология. Семантика. Синтагматика. Синархия) / Обща ред. и епизод С. Денчев; Науч. ред., историография, комент., именен показалец, геогр. показалец М. Куманов; Библиогр. и текстолог. ред., тезаурус, предисл., сигнифициран препис А. Куманова; Ез. ред., предисл., сигнифициран препис, послесл. (дейксис) Н. Василев; Терминолог. ред. Е. Томова ... [и др.]; Справ.-информ. ред. М. Максимова ... [и др.]; Рец. И. Теофилов, Н. Казански. – С.: За буквите – О писменехъ, 2011. – 208 с.: с ил. – (Факлоносци; II). – Други терминолог. ред.: Д. Ралева, В. Велев; Други справ.-информ. ред.: Ц. Найденова, А. Даскалов.

19. **З. Стоянов, Ив. Клинчаров, д-р К. Кръстев, чл. кор. Ал. Бурмов и акад. Ал. Теодоров-Балан** запазват и защитават във всички редакции на баладата „Хаджи Димитър” личното местоимение „Той”. Тук Христо Ботев

постига звукописен ефект – анафорично повторение между първи и втори стих: „*Той, който падне в бой за свобода,/ той не умира: него жалеят (...)*”. Редакцията на акад. Михаил Димитров (1881-1966) и Иван Хаджов (1885-1956), актуална и днес, анулира в началото на 50-те години на миналия век анафората, като я замества с кратката форма на показателното местоимение „този” (→ „тоз”) – „*Тоз, който падне в бой за свобода,/ той не умира: него жалеят (...)*”. В тази публикация ние цитираме оригиналния текст на поета, а не редакцията, защото смятаме, че намесата на М. Димитров и Ив. Хаджов лишава първите два стиха от **нарочния народнопесенен ритъм**, който поетът очевидно е търсел.

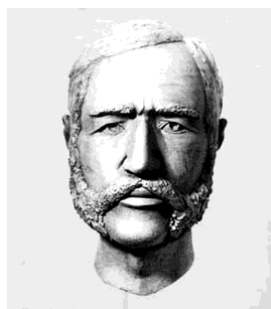
Вж: Ботев, Хр. Съчинения в три тома / Под редакцията на Петър Диневков, Николай Жечев, Стефан Таринска, Цветана Унджиева : Т. 1 – С., 1876, с. 351-355.

20. *Вж:* Василев, Н. Златна христоматия на България : Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. 3, Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкисис А. Куманова ; Науч. консултанти И. Паси, С. Денчев ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец. Х. Мутафов ... [и др.] – С. : За буквите – О писменехъ, 2015. – 282 с. – (Факлоносци ; X). – Други рец.: П. Велчев, Е. Томова. – *Срв. и:* Ново ел. изд.: 2016 <<http://www.sno.unibit.bg>>.

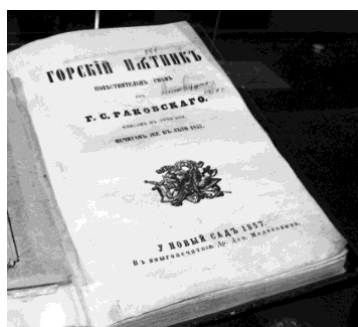
Илюстрации

Ил. 1. Георги С. Раковски (1821-1867)

Ил. 2. Антропологична възстановка на лицето на Георги С. Раковски, направена от проф. Йордан Йорданов

Ил. 3. Титулната страница

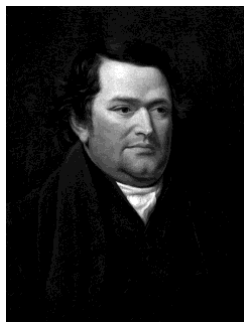
*на „ГОРСКИ ПЪТНИК.
Повествователен спев: Ум царува, ум робува”*

Ил. 4. *Райно Попович (1773-1858)*

Ил. 5. *Андрю Бел (1753-1832)*

Ил. 6. *Джоузеф Ланкастър (1778-1838)*

Ил. 7. *Априловската гимназия в Габрово*

Ил. 8. Стенописно изображение на Генадий II Схларий (1400-1473) като ктитор на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в гр. Сер, Гърция

Ил. 9. Върхът на Златния рог – кварталът „Фенер“ в Истанбул с Великата народна школа на хълма.

Ил. 10. Главният вход на „Червения замък“

Ил. 11. Омар паша (1806-1871)

Ил. 12. Княз Михаил Горчаков (1793-1861)

**РАЗКРИВАНЕ НА ЕВОЛЮЦИОННИЯ ДИСКУРС
В ПОЕТИЧНОТО НАСЛЕДСТВО
НА ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ –
МИКРОСТРУКТУРИ И МАКРОСТРУКТУРИ**

(По случай 200 години от рождението на националния революционер, пряк участник, стратег и ръководител на революционните борби през епохата на Българското национално възрождане, воевода, идеолог, военачалник, демократ, издател, писател, публицист, етнограф, географ, историк, историограф, етимолог)

**Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
Проф. д.п.н. Александра Куманова
Ас. д-р Николай Василев**

Резюме

Подходите на българската историография към живота и делото на **ГЕОРГИ СТОЙКОВ/САВА РАКОВСКИ (1821-1867)** винаги са експонирани някаква странна смесица от **открито преклонение пред фантазията и извънмерния патриотизъм** на автора на „**ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: Ум царува, ум робува...**” (1857-1858) и също толкова **откритото неразбиране на неговото поетично наследство**. Някаква тъмна следа от преекспониран във времето лингвистичен естетизъм хвърля сянка върху същността на един от създателите на новобългарската поезика. Тръгвайки от обективни факти – литературният език на Георги С. Раковски наистина е **сътворен със силна тенденция към архаизиране на старобългарска основа**, – най-често се стига до уж субективни заключения, чиято „истинност” задължително покрива самооценката на самия Георги С. Раковски: „**Аз зная добре, че ще се види малко странен моя стил. Но с времето той ще се изясни, оглади и пречисти. Всяко начало е несъвършено и недостатъчно**”.

Характерни черти от **микроструктурата (образи, звукописни техники, краестихни рими...)** и **макроструктурата (сюжет, литературни герои, композиция...)** на поемата „**Горски пътник...**” доказват, че новобългарската поезика се заражда тъкмо в този „... **Повествователен спев**”. Ако Добри Чинтулов е първият български поет, който слага край на влиянието на руския виршов силабизъм, за да проговори в поезията на съвременен български език, **Георги С. Раковски е поетът, който поражда**

движението от количествени към *естетически* принципи в историята на българското изящно слово. Макар и хаотично поднесени, в тази поема се случват най-значимите натрупвания на микроструктури, които по-късно ще формират тематичния и естетическия взрив в поезията на Христо Ботев.

Поемата „ГОРСКИ ПЪТНИК. Повествователен спев: *Ум царува, ум робува...*” следва да се тълкува и като начало на онова своеобразно емоционално законодателство, което ще формира гражданските позиции на великите строители и пазители на революционните борби на българския народ за национално освобождение (Васил Левски, Любен Каравелов, Христо Ботев, Стефан Стамболов...)...

3453 Георги С. Раковски – поетично наследство – микроструктури – макроструктури – еволюционен дискурс – език на народните будители – ценностен геном

**REVEALING OF THE EVOLUTIONARY DISCOURSE
IN THE POETIC HERITAGE
OF GEORGI S. RAKOVSKI –
MICROSTRUCTURES AND MACROSTRUCTURES**

(On the occasion of 200 anniversary of the national revolutionary, direct participant, strategist and leader of the revolutionary struggles during Bulgarian National revival, voivode, ideologist, commander, democrat, publisher, writer, publicist, ethnographer, geographer, historian, historiographer, etymologist)

Prof. D.Sc. Stoyan Denchev
Prof. D.Sc. Alexandra Kumanova
Assist. Prof. Nikolay Vasilev, PhD

Abstract

The approaches of the Bulgarian historiography to the life and deed of **GEORGI STOYKOV / SAVA RAKOVSKI (1821-1867)** have always presented some strange mixture of **open admiration to the fantasy and exorbitant patriotism** of the author of „*FOREST TRAVELER. Narration refrain: Mind reigns, mind in servitude...*” (1857-1858) and also the **open incomprehension of his poetic heritage**. Some dark trace on the overexposure in the time linguistic estheticism throws shadow on the essence of one of the founders of the New Bulgarian poetics. Starting from objective facts – literary language of Georgi S. Rakovski is really with **great trend to the archaism on Old Bulgarian ground**, – most often it ended in subjective conclusions which „genuineness” coincides with the self-estimation of Georgi S. Rakovski „**I know very well that my style is a little bit strange. But with the time passing it will clear up, polish up, purify. Every outset is imperfect and insufficient**”.

Characteristic features of the **microstructure** (*images, records, alternate rhymes...*) and **macrostructure** (*plot, literary characters, composition...*) of the poem *Forest traveler...* prove that the New Bulgarian poetics originates in this very „... *Narration refrain*”. If Dobri Chintulov is the first Bulgarian poet who ended the influence of the Russian poetic syllables in order to create the poetry of the contemporary Bulgarian language, **Georgi S. Rakovski is the poet who generates the movement from the quantitative to aesthetic principles in the history of Bulgarian refined speech**. Even in some chaotic manner, in this very poem the most important accumulations of microstructures occurred, which will form later the thematic and aesthetic blast in the poetry of **Hristo Botev**.

The poem „*FOREST TRAVELER. Narration refrain: Mind reigns, mind in servitude...*” must be interpreted as a beginning of this special emotional legislation, which will form the civic positions of the great founders and keepers of the revolutionary struggles of Bulgarian people for national liberation (Vasil Levski, Lyuben Karavelov, Hristo Botev, Stefan Stambolov...)...

3453 Georgi S. Rakovski – poetic heritage – microstructures – macrostructures – evolutionary discourse – language of the leaders of Bulgarian National Revival – value genome